

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.09.2016

УДК 159.01

*Рубан О.В.
м. Харків, Україна*

РОЗВИТОК ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Проблему життєвих цінностей студентів у процесі навчання, можна вважати досить актуальною в наш час. Це пов'язано з тим, що кожен з нас за своєю природою унікальний, кожен з нас набував соціальний досвід в різних сім'ях, та середовищі, де знову ж таки існують свої «правила», цінності і закони. Особистісна система цінностей студентів відрізняється від їх життєвих цілей, як правило ці цілі орієнтовані на їх уявлення про те, що цінується в сучасному суспільстві найбільше. При роботі зі студентами слід спиратися перш за все на соціально-групові цінності, так як більшу частину свого часу студент проводить саме у взаємодіях з іншими людьми. Можна сказати, що кожна людина обмінюється з іншими певною інформацією, досвідом. Певні категорії цінностей, виробляє сучасне соціальне середовище. До цих категорій можна віднести: матеріальні цінності, мотиваційно-потребову сфери, можливість самореалізації і т.д. Саме ці категорії цінностей складають для студента істотний характер. Проблема ціннісних орієнтацій особистості все більше привертає до себе увагу вчених, це пов'язано з тим, що система особистісних і суспільних цінностей людини відображає його потреби і установки, які можуть впливати на формування життєвих цілей та способів їх досягнення, а також побудова власної професійної моделі діяльності в соціумі.

Аналіз останніх праць та публікацій. Даний психологічний феномен вивчався, як у вітчизняній, так і в зарубіжній психологічній науці. Значний внесок у дослідження ціннісних орієнтацій внесли: А.Ф. Шишкін, К.А. Шварцман (вважали, що діалектичний погляд є джерелом вироблення загальнолюдських моральних орієнтирів. Постановка проблеми моральних цінностей в період глобалізації) Бриткова А. Ю (особливості формування

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

ціннісних орієнтирів сучасної молоді), Э.Ф. Хаернасова (проблема розуміння цінностей в юнацькому віці) М. Рокіч (методика визначення ціннісних орієнтацій), Д.А.Леонтьев (проблема розвитку і становлення цінностей, поняття ролі цінностей в розвитку особистості) і ін.

Метою статті є дослідження у виявленні життєвих цінностей студентів в процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. Вивчення системи особистісних цінностей показує незаперечність факту впливу цінностей як психологічного чинника на життя і діяльність не лише окремої особистості, а й різномасштабних груп, і суспільства в цілому. У різних областях наукового знання досліджуються питання, пов'язані з проблемами ціннісної свідомості, ціннісного ставлення до реальності, поведінкою особистості і різними особистісними складовими. Поняття «цінності» характеризується різноманітними граней і аспектів, включає в себе різнопланові і різнорівневі явища. Безліч трактувань поняття «цінність» обумовлено відмінностями підходів до її пояснення. Одні дослідники вважають цінності об'єктивними, інші – суб'єктивними феноменами, одні пишуть, що цінність – це відношення, інші – що цінність - це якість і т. д.

Необхідно відзначити, що поняття «цінність» у сучасній вітчизняній психологічній літературі найчастіше розкривається дwoяко – як єдність суб'єктивного і об'єктивного чинників і як втілення фактора суб'єктивності в ставленні до предмета, його значущості. Двоїтий характер цінностей визначається одночасно індивідуальним і соціальним досвідом.

У сучасному суспільстві основними загальнолюдськими цінностями є сім'я, здоров'я, освіта, робота. Загальнолюдські цінності тісно пов'язані з особистими цінностями людини, які умовно можна розділити на матеріальні і духовні. Реалізація всіх цих цінностей необхідна для самоствердження, визнання особистості. Протягом усього життя людина формує свій світогляд, спосіб життя. Значну роль в цьому відіграють його оточення (сім'я, друзі), а також різні національні, релігійні та соціальні погляди і традиції [1].

Ціннісні орієнтації особистості, що зв'язують її внутрішній світ з навколишньою дійсністю, утворюють складну багаторівневу ієрархічну систему, вони займають прикордонне положення між мотиваційно-потребовою сферою і системою особистісних сенсів [2]. Сенсу для людини набувають ті об'єкти, явища або дії, що мають відношення до реалізації

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

будь – яких її потреб чи цінностей. Ці сенси індивідуальні, що витікають не тільки з розбіжністю потреб і цінностей різних людей, а й із своєрідності індивідуальних шляхів їх реалізації.

Цінності пов'язують внутрішній світ особистості із життєдіяльністю суспільства й окремих соціальних груп. Зосереджуючи погляди на дещо як на цінність, людина закладає у собі нові, незалежні від потреб регулятори поведінки. Обертання соціальної цінності на особистість можливо тільки тоді, коли людина разом із групою включилась до практичної реалізації цієї загальної цінності, відчуває її, як свою [3].

Цінності становлять єдину нормативну систему, яка регулює поведінку людей і соціальних груп у суспільстві і є орієнтиром при виборі способу дій, перевіряє і відбирає ідеали, вибудовує цілі, містить способи досягнення цих цілей. Вони є частиною свідомості, як окремої людини, так і суспільної [4]. Їх існування пов'язане з таким сприйняттям дійсності, яке опосередковується соціальними почуттями і яке підноситься над світом безпосередніх потреб і інтересів [5].

Закладання ціннісних орієнтацій – тривалий процес, але саме юнацький вік розглядається як період інтенсивного формування ціннісних орієнтацій особистості. Саме в юності з'являються необхідні для їх формування передумови: оволодіння понятійним мисленням, накопичення достатнього морального досвіду, заняття певного соціального становища в групі значущих інших [6]. Слід зазначити, що юнацький вік – слід розглядати, як період становлення і самовизначення особистості. Цінності є психічним новоутворенням в даному віці. Відбувається переосмислення особистих інтересів, а також формується система ціннісних орієнтацій, уявлень про найголовніші життєві орієнтири, на які людина спирається в своїй поведінці. Саме в цей віковий період, відбувається усвідомлення, ієрархізація і структурування цінностей.

Протягом життя нам доводиться приймати багато різних рішень, наприклад щодо освіти, вибору друзів, сімейних і особистих проблем. У юнацькому, віці юнак намагається сам вирішувати свої завдання. Але часто від нестачі досвіду він зазнає невдачі або робить помилку, яку потім важко виправити. Юнаки схильні концентруватися на найближчих результатах своїх рішень, тоді як більш зрілі люди приділяють більше уваги їх наслідків в майбутньому. Юнак вже може сам оцінювати ситуацію, приймати рішення, враховувати наслідки, розуміти свою відповідальність перед собою та іншими людьми, давати оцінку своїм

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

вчинкам для власного самовиховання, що допомагає йому і надалі з честю виходити з важких ситуацій. Ухвалення рішення тісно пов'язане з відповідальністю. Вивчення моделі людської поведінки говорить про те, що, здійснюючи будь-якої вчинок, людина підсвідомо оцінює його важливість і наслідки для себе особисто. Потім для нього важлива оцінка його вчинку близькими людьми, яких він не хотів би засмучувати і в схваленні яких потребує.

В якості діагностичного інструменту використовували наступні методики:

- Must-тест. Виявлення життєвих цінностей особистості (П.Н.Іванов, Е.Ф.Колобова);
- Методика "Ціннісні орієнтації" (М. Рокіч);
- Динаміка ціннісних орієнтацій молоді.

Провівши емпіричне дослідження з питання розвитку життєвих цінностей особистості, виявлено, що: 26,6 % студентів до переліку своїх цінностей відносять свободу, відкритість та демократію в суспільстві. Тобто ставлення до духовного стану суспільства, вказується на необхідність соціальної справедливості, виражаються вимоги до влади всіх рівнів. 40 % опитуваних до переліку своїх цінностей відносять безпеку і захищеність. Мається на увазі стурбованість непередбачуваними подіями в суспільстві і страхів за своє життя і життя своїх близьких. Лише 13,3 % опитуваних вважають однією з найважливіших цінностей служіння людям. Це стосується таких життєвих і професійних цілей, як допомога і сприяння іншим людям. 20 % студентів більш спираються на владу і вплив. Твердження цієї групи пов'язані з прагненням людини проявляти владу над іншими, впливати на них. Невелика кількість опитуваних вважають однією з цінностей в житті – популярність 13,3 %. У цю групу входять твердження, пов'язані з прагненням звернути на себе увагу, бути відомим багатьом людям. Майже половина опитуваних цінують автономність 40 %. Це пов'язане з потребою робити те, що сама людина вважає важливим, не залежати від думки оточуючих, самому визначати хід свого життя. Така сама кількість опитуваних однією з цінностей в житті вважають матеріальний успіх 40 %. Твердження, пов'язані з прагненням до матеріального благополуччя, до того, щоб мати гарантований зарібок, хороші умови для проживання. Лише 20 % студентів цінують багатство духовного життя. Це стосується прагнення до духовного вдосконалення, бажання долучитися до досягнень культури, мистецтва і т. п.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

Найважливішою серед інших цінністю для студентів є особистісний ріст 53,3 %. Це представляє собою вимоги до себе, прагнення до розвитку себе як особистості і професіонала. У 26,6 % опитуваних однією з цінностей є здоров'я. Це висловлюється прагненням людини мати гарне здоров'я, як можна менше хворіти, вести здоровий спосіб життя, займатися спортом. Цінність прихильності і любові є найважливішою для 33,3 % студентів. Це свідчить про потребу особистості мати близьких людей, висловлюють занепокоєння з приводу відносин із значущими людьми.

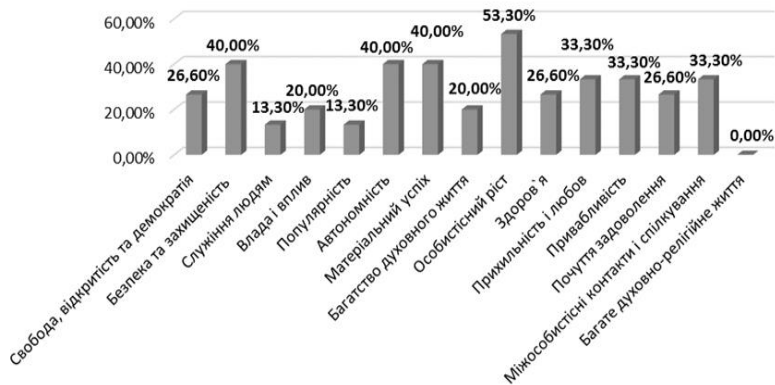

Рисунок 1 - Життєві цінності студентів.

Також 33,3 % опитуваних вважають важливим привабливість. Це стосується прагнення мати привабливу зовнішність, наслідувати моду, бути задоволеною своїм зовнішнім виглядом. У 26,6 % опитуваних студентів є важливою цінністю почуття задоволення. Це прагнення до фізичного комфорту, отримання задоволення від таких сторін життя, як хороша їжа, вино, секс та ін. Міжособистісні контакти і спілкування є найважливішим для 33,3 % студентів. Мається на увазі потреба відчувати себе частиною будь-якої групи, мати своє коло спілкування, страхів, пов'язаних з самотністю і незрозумінням. Багате духовно-релігійне життя. Тобто твердження, що стосуються віри в Бога, прагнення жити у відповідності з релігійними переконаннями. Не є важливою цінністю для студентів.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їх угруповання випробуваням в змістовні блоки на тих чи інших засадах. Так, наприклад, існують термінальні і інструментальні. Серед термінальних цінностей виділяються: «конкретні» і «абстрактні».

До конкретних цінностей відносяться: здоров'я, яке в середньому займає 3 місце, щасливе сімейне життя 5, активна діяльність в житті, наявність вірних друзів, цікава робота, - займають 7 місце, в той час, як матеріально забезпечене життя 9 щабель, продуктивне життя 11, розваги в житті 13, а суспільне визнання 14 місце. До абстрактних цінностей відносяться: любов, яка займає в житті студента 6 місце, життєва мудрість і впевненість в собі, яка стоїть на 7 місці, свобода на 10, краса природи, пізнання і розвиток на 11 місці, творчість на 14 і щастя інших людей на 15 місці.

Також до термінальних цінностей відносяться цінності професійної самореалізації, які включають в себе: активну життєву діяльність, цікаву роботу, суспільне визнання, продуктивне життя і розвиток. І цінності особистого життя, до складу яких входять: любов, наявність вірних друзів, свобода, щасливе сімейне життя і задоволення.

Серед інструментальних цінностей виділяються: етичні цінності, цінності спілкування і цінності праці. Етичні цінності включають в себе: широту поглядів, які займають 7 місце серед цінностей молоді, відповідальність, незалежність і самоконтроль, зайнявши 9 місце, і високі запити, які розташувались на 14 місці. До цінностей спілкування входять: вихованість, життєрадісність, чесність (6 місце), чуткість 8 місце, терпимість 10 і нетерпимість до недоліків інших 15. Цінності праці мають складову із цінностей освіченості і твердої волі – 8 місце за загальними відповідями, акуратність займає 9 місце, ефективність в справах 10, раціоналізм та сміливість в відстоюванні своєї думки 11 місце і виконуваність 14. Інструментальні цінності також підрозділяються на індивідуалістичні, конформістські і альтруїстичні цінності. сміливість в відстоюванні своєї думки.

До складу індивідуалістичних відносяться: незалежність, нетерпимість до недоліків інших, раціоналізм, сміливість в відстоюванні своєї думки, тверда воля. Конформістські: вихованість, самоконтроль, широта поглядів. А до альтруїстичних належать: терпимість і чутливість. До цінностей самоствердження і цінностей прийняття інших, які відносяться до інструментальних цінностей, можна віднести:

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

- цінності самоствердження (високі запити, незалежність, нетерпимість до недоліків інших, освіченість, сміливість в відстоюванні своєї думки, тверда воля і ефективність у справах);
- цінності прийняття інших людей (самоконтроль, терпимість, чуткість, широта поглядів і чесність).

Проаналізувавши всі життєві цінності студентів можна виділити ті, які займають лідируючі позиції серед термінальних цінностей, це: здоров'я - 3 місце, щасливе сімейне життя 5, любов, яка займає в житті студента 6 місце, впевненість в собі, активна діяльність в житті, наявність вірних друзів, цікава робота – займають 7 місце.

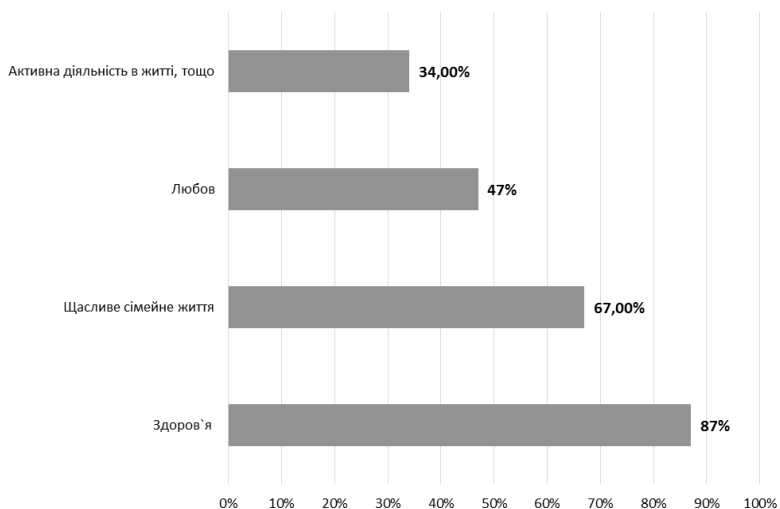

Рисунок 2 - Результати життєвих цінностей студентів за методикою "Ціннісні орієнтації" (М. Рокіч).

Серед інструментальних цінностей найважливішими для студентів є: вихованість, життєрадісність, чесність - 6 місце, широта поглядів - це 7 місце серед цінностей молоді, чуткість, цінність освіченості і твердої волі – 8 місце, відповідальність, незалежність, самоконтроль і акуратність зайнявши 9 місце.

За допомогою емпіричного дослідження динаміки ціннісних орієнтацій молоді, можна зробити висновок, що: більшість опитаних (20 студ.) Вибрали цінністю цікаву роботу так, як саме цікава робота може

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

приносити задоволення, і в свою чергу може підтримувати певний матеріальний стан. На питання, як Ви вважаєте де краще відпочивати, було виявлено такі результати: вдома в колі сім'ї (10 студ.); в розважальних центрах (9 студ.); на природі (6 студ.). Тут ми також бачимо, що молоді люди більше воліють проводити свій вільний час вдома з сім'єю. Велика частина опитаних (17 студ.) вважає, що саморозвиток є важливим для сучасної людини. Саморозвиток необхідний для певних цілей. Кожна людина для себе сам вибирає свої цінності і установки в залежності від своїх можливостей і реалізує себе як особистість.

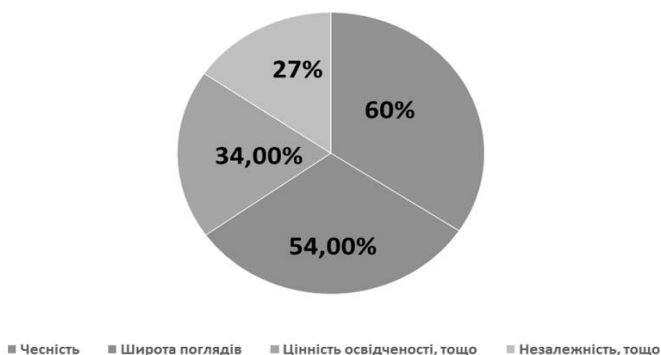

Рисунок 3. - Середній показник життєвих цінностей студентів за методикою "Ціннісні орієнтації" (М. Рокіч).

За результатами опитування виявлено, що в сучасному суспільстві існує проблема освіти життєвих цінностей молоді, а саме такі, як відсутність свободи вибору (9 студ.). Тобто молоді люди обмежені в своїх можливостях, і вплив з боку (7 студ.). Тобто під впливом оточуючих змінюється власна позиція. На формування цінностей у молоді сильно впливає виховання (7 студ.). І Засіб масової інформації (10 студ.). Незначну роль відіграє громадська думка (4 студ.). На думку молоді, через виховання в сім'ї (11 студ.). А також виховання і освіти (8 студ.). Повинні привчатися правильні життєві орієнтири. Одні вважають, що тільки сім'я повинна прищеплювати життєві орієнтири, а інші, що і освіта відіграє значну роль в основі цих орієнтирів.

На сьогоднішній день молодь на перше місце висуває таку цінність, як цікава робота. Відсутність свободи вибору, вплив з боку

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

з'явилися основними проблемами для формування життєвих цінностей молоді. Оскільки ці проблеми виступають обмежувачами в життєвих пріоритетах людини.

Виявилось, що на формування життєвих цінностей впливає виховання ззовні і засоби масової інформації. Виховання формує людину, як особистість, створюючи певні цілі, пріоритети та орієнтири. Але варто пам'ятати, що ЗМІ більшою мірою орієнтовані на розважальну сферу, а не на пізнавальну.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Життєві цінності для кожної людини мають важливе значення. Вони допомагають особистісному зростанню, створенню комфортної життєвої атмосфери, формування творчого мислення і т.п. Цінності є особливі психологічні утворення, що мають ієрархічну систему та існуючі в структурі особистості тільки як її елементів. Неможливо увявити собі орієнтацію особистості на ту чи іншу цінність ізольовану освіту, не враховуючи її пріоритетність, суб'єктивну важливість, щодо інших цінностей, тобто, як не включене в систему. У юнацькому віці виникає усвідомлення цінності, так як воно є одним з найбільш важливих і вирішальних чинників, які зумовлюють розвиток і формування його особистості.

За результатами емпіричного дослідження, можна стверджувати, що: для студентів в процесі навчання найважливішими є цінності особистісного росту і цікавої роботи (в середньому 53,3%), що має логічне пояснення, тому що студент в процесі навчання набуває потрібних йому знань для подальшого розвитку в його майбутній професії. Саме завдяки цьому в нього буде матеріальний успіх, який є найважливіший для 40% опитуваних. Міжособистісні контакти і привабливість, неодмінно також є важливіші цінності для юнака (33,3%). При наявності цих цінностей, людина знаходиться в соціальному середовищі, що допомагає заводити нові знайомства, які в подальшому можуть впливати на цінності сімейного життя і любові, які теж є важливою цінністю для 33,3% студентів.

Сім'я для сучасної молоді (50%) також має велике значення, тому що, це перше оточення дитини, яке починає формувати в ній ціннісні орієнтири і самі цінності загалом. Здоров'я, безпека і захищеність також є одні з найважливіших цінностей для студентів (87%), бо саме завдяки цьому, вони можуть почувати себе набагато впевненішими та повні сил для подальшого розвитку. Тому дана тема є актуальною і вимагає подальшого, уважного вивчення.

Перспективи подальших досліджень. Подальші пошуки дослідження можуть бути спрямовані на більш детальне вивчення розвитку життєвих цінностей студентів, фактори соціального середовища, які впливають на їх формування.

Список літератури: 1. Хайду П. Воспитание ценностных ориентаций / П. Хайду // Моральные ценности и личность / под ред.: А.И. Титаренко, Б.О. Николаичева – М.: МГУ, 1994. – 255 с. 2. *Непомнящая Н.И.* Ценность как центральный компонент психологической структуры личности. Вопросы психологии / Н.И. Непомнящая – 2000. - 73 с. 3. *Романовский.О.Г.* Філософія психології: навч. Посіб./ О.Г.Романовський, В.Є.Михайличенко, Л.М. Грень. – Х. :НТУ «ХП», 2016. – 145 с. 4. Психология: учебник / Под ред. А.А.Крылова. – М.: Проспект, 2001. – 584 с. 5. *Здравомыслов А. Г.* Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов – М. Политиздат, 1986. 6. *Кириллова Н.А.* Ценностные ориентации в структуре интегральной индивидуальности старших школьников. Вопросы психологии / Н.А Кириллова - 2000. – 37 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Khaydu P.* Vospitanie tsennostnykh orientatsiy / P. Khaydu // Moral'nye tsennosti i lichnost' / pod red.: A.I. Titarenko, B.O. Nikolaicheva – М.: MGU, 1994. – 255 s. 2. *Nepomnyashchaya N.I.* Tsennost' kak tsentral'nyy komponent psikhologicheskoy struktury lichnosti. Voprosy psikhologii / N.I. Nepomnyashchaya – 2000. - 73 s. 3. *Romanovskiy.O.G.* Filosofiya psikhologii: navch. Posib./ O.G.Romanovskiy, V.Є.Mikhaylichenko, L.M. Gren'. – Kh. :NTU «KhPI», 2016. – 145 s. 4. Psikhologiya: uchebnik / Pod red. A.A.Krylova. – М.: Prospekt, 2001. – 584 s. 5. *Zdravomyslov A. G.* Potrebnosti. Interesy. Tsennosti / A. G. Zdravomyslov – М. Politizdat, 1986. 6. *Kirillova N.A.* Tsennostnye orientatsii v strukture integral'noy individual'nosti starshikh shkol'nikov. Voprosy psikhologii / N.A Kirillova - 2000. – 37 s.

Рубан О.В.

РОЗВИТОК ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ В
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РОЛІ У ДІЯЛЬНОСТІ
СУЧАСНОГО ЛІДЕРА

У статті розглянуто та проаналізовано роль життєвих цінностей в психологічній науці та проблему становлення життєвих цінностей студента в процесі навчання. Фактори впливання на розвиток цінностей, їх безпосередній вплив на особистість в суспільстві.

Ключові слова: життєві цінності, студент, розвиток.

Ruban O.

DEVELOPMENT OF LIFE VALUES STUDENTS DURING
TRAINING

In article were considered and analyzed the role of life values in psychologic science and the problem of founding student's life values in education process. Factors that make influence on the values development, their direct influence on life in society.

Keywords: values of life, student development.

Рубан О. В.

РАЗВИТИЕ ЖИЗНЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНТОВ В
ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

В статье рассмотрена и проанализирована роль жизненных ценностей в психологической науке и проблема становления жизненных ценностей студента в процессе обучения. Факторы оказывающие влияние на развитие ценностей, их непосредственное влияние на личность в обществе.

Ключевые слова: жизненные ценности, студент, развитие.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.09.2016